
Benchmarking = normsammenligning

SPRÅKSPALTEN

PETTER GJERSVIK

petter.gjersvik@medisin.uio.no

Petter Gjersvik er medisinsk redaktør i Tidsskriftet og professor ved Institutt for klinisk medisin, Universitetet i Oslo.

SIGURD HØYE

Sigurd Høye er allmennlege, førsteamanuensis ved Avdeling for allmennmedisin og leder for Antibiotikasenteret for primærmedisin, Institutt for helse og samfunn, Universitetet i Oslo.

SIGNE FLOTTORP

Signe Flottorp er forskningssjef ved Folkehelseinstituttet og forsker ved Avdeling for allmennmedisin, Institutt for helse og samfunn, Universitetet i Oslo.

Selvsagt kan uttrykket *benchmarking* oversettes til norsk.

Foto: IdpStock / iStock

Engelske faguttrykk blir stadig introdusert i norsk medisin. Mange av dem er ikke umiddelbart forståelige, verken for fagfolk eller allmennheten. Et slikt ord er *benchmarking*. I medisin brukes *benchmarking* om en «metode der en sammenlikner egen praksis opp mot en bestemt standard (for eksempel en nasjonal retningslinje) eller en praksis som en anser som eksemplarisk (for eksempel en tilsvarende behandling på en annen institusjon nasjonalt eller internasjonalt)» (1).

Ordet skal ha sin opprinnelse fra landmåling, der man setter et merke på en gjenstand for å markere beliggenhet (2). I 1960-årene ble uttrykket tatt i bruk innen industri, finans og næringsliv for å sammenligne egen virksomhet med en standard eller norm man strever mot (3). *Oxford English Dictionary* definerer begrepet som «*evaluation against an established standard*» og nevner to særskilte bruksområder, IT-teknologi (*computing*) og næringsliv (*business*), men ikke medisin (3). Uttrykket kom gradvis i bruk i medisinen i 1990-årene og ble etablert som MeSH-term i 1998 med definisjonen «*method of measuring performance against established standards of best practice*» (4).

Stammespråk

Å finne norske avløserord for engelskspråklige faguttrykk i medisinen kan selvsagt være vanskelig. Likevel kan nok et ubevisst ønske om å få beholde et fagspråk som bare noen få behersker, spille inn. Språket blir et stammespråk som kommuniserer eksklusivitet. Å hevde at et engelskspråklig faguttrykk ikke lar seg oversette til norsk, er ofte et uttrykk for manglende erfaring med å finne norske avløserord (5). Da er det enklere å følge minste motstands vei: å importere fra engelsk.

I en artikkel om fagterminologi i medisinsk kvalitetsarbeid i Tidsskriftet i 1997 påsto forfatterne at «benchmarking er et begrep som oppfattes noenlunde likt av alle som bruker det» og at innføring av et eget norsk begrep sannsynligvis ville forvirre mer enn å oppklare (6). Dette er et eksempel på at vi ofte setter hensynet til vårt eget, ofte snevre fagmiljø (les: stamme) foran behovet for å bli forstått av allmennheten.

Hva kan *benchmarking* kalles på norsk?

Ordet *benchmarking* gir i dag kun 13 treff på Tidsskriftet.no (7). I nesten alle disse artiklene er ordet enten satt i anførselstegn eller i parentes. Dette tyder på at ordet ikke helt ut er akseptert på norsk til tross for at det er oppført i Tidsskriftets egen ordliste (8). Det finnes også i enkelte ordbøker, som *Det norske Akademis ordbok* (naob.no) og *Stor norsk ordbok* (ordnett.no). Men det står verken i *Bokmålsordboka* eller *Nynorskordboka* (ordbokene.no), som drives av Universitetet i Bergen og Språkrådet i fellesskap.

Det er gjort mange forsøk på å finne norske avløserord for *benchmarking*, bl.a. *sammenlikning*, *sammenliknende analyse* og *målestokkanalyse* (9). Språkrådet har foreslått *referansemåling*, *referansenormering* og *styringsnormering* (10). Ingen av disse ser ut til å være i særlig mye bruk, i hvert fall ikke i medisinsk sammenheng. Forslagene er heller ikke helt dekkende for et viktig poeng: Sammenligningen gjøres mot en viss standard eller norm – ikke mot en tilfeldig valgt referanse eller et gjennomsnitt (1–4).

Normsammenligning

To enkle metoder kan anbefales når man skal forsøke å finne et norsk avløserord for et engelsk faguttrykk (5). Den ene er en direkte oversettelse, i dette tilfellet: *benchmarking* = benkemerking. Det er neppe hensiktsmessig her; en direkte oversettelse av et engelsk uttrykk som har sitt opphav i landmåling og næringsliv, klinger dårlig på norsk.

Den andre metoden er å ta utgangspunkt i forklaringen om hva ordet betyr. Ordet *benchmark* er forklart i en norsk ordbok med *standardverdi* eller *norm* (11). I en medisinsk sammenheng kan dette altså være en nasjonal retningslinje eller eksemplarisk praksis (1). Ved *benchmarking* sammenlignes egen praksis med en slik norm. Da gir avløserordet seg selv: *normsammenligning*.

Medisinske og helsefaglige miljøer bør unngå ordet *benchmarking* i norske tekster. Ordet virker fremmed og ekskluderende og vanskeliggjør noe så enkelt som en sammenligning. Da er det bedre å skrive hva man gjør og hva man sammenligner mot. Hvis man trenger et norsk ord for metoden, er *normsammenligning* langt bedre enn *benchmarking*. Skriv gjerne i parentes at metoden omtales i engelskspråklig faglitteratur som *benchmarking*.

REFERENCES

1. Hem E, Kirkevold M, Friis S et al. Innføring i klinisk forskning og fagutvikling. Oslo: Universitetsforlaget, 2021: 41-3.
2. Benchmarking. I: Store norske leksikon. <https://snl.no/benchmarking> Lest 15.12.2021.
3. Benchmarking. I: Oxford English Dictionary. <https://www.oed.com/benchmarking> Lest 15.12.2021.
4. Benchmarking. ncbi.nlm.nih.gov/mesh/?term=benchmarking Lest 21.12.2021.
5. Norske faguttrykk fremfor engelske: Hvorfor så vanskelig, hvorfor så lett? I: Hem E, Nylenna M, red. Helsespråk. Michael 2021; 18: Supplement 26. <https://www.michaeljournal.no/asset/pdf/1000/supplements/2021-26/Suppl26-068-073.pdf> Lest 15.12.2021.
6. Kvamme OJ, Mjell J, Hjortdahl P. Hvilke medisinske kvalitetsbegreper bør vi bruke i Norge? Noen sentrale kvalitetsbegreper, med definisjoner, synonymer og analoge engelske uttrykk. Tidsskr Nor Lægeforen 1997; 117: 3823–6. [PubMed]
7. Benchmarking. Søk i: Tidsskrift for Den norske legeforening. <https://tidsskriftet.no/sok?text=benchmarking&author> Lest 15.12.2021.
8. Benchmarking. Tidsskrift for Den norske legeforening. Ordliste. <https://tidsskriftet.no/annet/ordliste> Lest 15.12.2021.
9. Statskonsult. Benchmarking som begrep og metode i offentlig sektor. <https://o.nsd.no/polsys/data/forvaltning/litteratur/2435> Lest 15.12.2021
10. Språkrådet. På godt norsk – avløserord. Benchmarking. <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Avloeyesarord/> Lest 15.12.2021.
11. Benchmark. I: Guttu T, Wangensteen B, red. Nyord i norsk. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2012.

Publisert: 23. mai 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0003
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 21. mars 2026.